

U nás máme elektrické světlo nejen v bílých sednicích, ale i v černých chlévech, ač v zimních nocích chodí zajíci do našich dvorů na řepnou nať a člověk na vzdálenost 5
několika minut od svého příbytku potká srnčí rodinu neb jiné tvory ještě více plaché. Nic divného to není, pranic. Vždyť jsme dědina od města vzdálená sedmnáct minut po dráze a půldruhé hodiny pro normálního chodce. A jsme dědina pokroková, jak o tom svědčí tuhle kousek za rohem 10
ulice Macharova, čítající sice jen půldruhého domku, nicméně však ulice. Pokroku a světlu nic prostě neodolá, a než bude u nás ulice Neumannova, bude elektrické světlo i v Horákově a ve Sv. Kateřině.

Pozoruji však, že se mi věty zabarvují lehýnce ironií, aniž 15
si toho právě přeji. To je následek dopolední procházky v podzimních lesích, jimiž prodíralo se velmi laskavé slunce, zapalujíc hned tu, hned tam věci zlaté, rudé a měděné. Jediný šustot, který mne tu vyrušil, pocházel od veverky, a nasbíral jsem v Ráji plnou kapsu ryzců, což mne velmi 20
potěšilo, poněvadž jsem již nedoufal, že jich naložím letos ještě druhou sklenici, nyní již tedy jistou. Tož když se navrátím z takové procházky mezi lidi a domy, jsem vždy náchylen k dobráckému úsměvu nebo posměšku, dle toho, čím se právě obíraly mé myšlenky. 25

A moje myšlenky obírají se teď velmi často propastmi, které zejí mezi lidmi, a sice nikoli těmi propastmi, jež náhle spatřeny bývají i mezi nejdůvěrnějšími přáteli a jež nic na světě nemůže odstraniti, nýbrž těmi, které jsou odstranitelné, které odstraniti snaží se vlastně veškera kultura a civi- 30
lizace a které jsou toliko následek nevědomosti, nedostatečného přese vše a stále ještě porozumění pro lidskost v širokém a nesentimentálním smyslu slova. Zdá se mi někdy, že tyto propasti, zející zejména mezi skupinami lidí, jsou hanbou našeho věku, a tu já, který přijímám bez vý- 35
hrady vývoj, pokrok, ba i tu vysmívanou civilizaci, obdi-

vuji se jim, kláním se jim, chváliti chtěl bych je nejkrásnějšími rytmy (ač ovšem nejsem slepý pro zločiny, které leckdy páší), tu já stávám se jedním z těch, kteří rádi ironizují pokrok. To jest jedna z mých vedlejších možností.

5 Největší činy moderní techniky, železnice, elektrické dráhy, automobily, aeroplány, mosty, viadukty, tunely, telegrafy, telefony, fonografy, rodí se v první řadě ze snahy spojití a překlenouti. A neměly by toho úspěchu, jímž právě dnešek je charakterizován, kdyby stejná snaha neovládala
10 i pokrok duchovní a mravní. Pomalu, těžce, ale zřetelně organizuje se lidstvo mezinárodně k vědomé a harmonické součinnosti na díle pokroku a sebekrutější divošské recidivy nemohou na tom nic změnit. Přesto, že jsme tu a tam nuceni ještě pokloniti se majestátu války nevyhnutelné,
15 hledí ohromné množství lidí již docela jinak na válku než řekněme jen před padesáti lety. A všechny rozdíly rasové, náboženské, politické, stavovské nemohou zabrániti, aby pro řádného člověka řádný člověk nestál nad nimi. Vedeme ovšem kruté boje nacionální, sociální, náboženské, politické,
20 ké, ale cítíme v nich docela jasně, že strana, které jde o sobeckou nadvládu, jest v nepravu, jest nemravná, zůstává, zpátečnická a že pravda jest vždy na straně, která jest vedena přesvědčením, že národ jest roveň národu, člověk roveň člověku, přesvědčení rovno přesvědčení, náboženství rovno náboženství, pokud běží o jejich právo na
25 samostatnost a svobodu v mezích samostatnosti a svobody druhých.

Moderní technika fyzicky, moderní myšlenka a morálka duchovně spojují a překlenují, ba zasypávají pomalu, ale
30 navěky ony propasti, které jsou v našem životě zbytečny a následek nevědomosti. Člověku dvacátého věku, který jest hoden tohoto titulu (jejž možno přece užívati i ve smyslu zcela prostém, strážlivém, vědeckém skoro, řekl bych, a nejen ve falešně patetickém), je to velmi dobře
35 známo, a člověk dvacátého věku ví zcela jistě, že řádný občan jest úctyhodný na kterékoliv straně a lump na kterékoli straně zaslouží si býti odstřelen. Člověk dvacátého věku ví také, co to jest občan řádný, a ví to tak dobře, že

se nedá mýliti vnějšími okolnostmi a i zloděje považuje často za řádnějšího muže než ledakoho z těch, kteří nemají příležitosti přijíti do pokusení. Tomu rozumělo ostatně kdysi i křesťanství, jakž tedy nám mohlo by to býti tajno!

Jenže: přes všechny železnice, mosty, tunely, automobily, telegrafy, knihy, noviny, které křížem krážem spojují a překlenují, sbližují a vyrovnávají, jest dosud tak málo lidí dvacátého věku. 5

Propasti zejí, kam se podíváš. Můžeš se přiblížiti jen ke zcela nepatrnému počtu lidí na onu vzdálenost, kdy jest možna rozumná dohoda. A čím jsi bližší ideálním snahám a idejím svého věku, tím méně je těchto lidí. 10

A tak tedy zdá se ti to někdy jako tragédie: na jedné straně veškery ty zázraky moderní techniky, která potřela vzdálenost jako rytíř draka, a veškery ty moderní myšlenky, jež obhájily nezvratně práva individua v mezích práv společnosti a práva společnosti v mezích práv individua, — a na druhé straně ty propasti mezi lidmi, ty cizí, temné světy uprostřed světlého života a ty legiony lidí, kteří cítí a jednají, jako by přišli z jiné, velmi zaostalé zeměkoule. A tu si pomyslíš, že je snadnější a rychlejší prohloubiti tunel mezi Francií a Anglií než učiniti pouhé stero lidí osvíceným, že pokrok je nesmírně těžký a vývoj osvícenosti nesmírně pomalý. A dvojnásobně zanevřeš na lidi, kteří zcela vědomě, z té neb oné zjištěnosti, z toho neb onoho sobectví odpírají poznané dnešní pravdě, poněvadž každý z nich hází tím nějaké klacky pod kola vývoje, jest větší nebo menší zrádce osvícenosti. Moderní technika spojuje snáze a rychleji než moderní myšlenka a morálka, sbližuje fyzicky dříve, než nastalo sblížení duchovní, zaviňuje nemálo předčasnou demokratizaci: každý člověk dostává v těchto poměrech jistou moc i tehdy, když ji dosud nezasluhuje. Přemýšlejte o tom, rozhlédněte se po svém okolí, po dědinách, městech, po národě, a ustrnete, mnoho-li zla natropí jediný člověk neosvícený nebo zjištěný, jemuž se dostalo moci jako dítěti ohně, ustrnete, jaký význam má často v našem životě lidská jednotka sebeefernější ve skutečnosti. 15 20 25 30 35

Často jsem se bavíval pozorováním, kterak vedle mne hnal se do života a tlačil k významnosti človíček, o němž jsem si myslel, že jeho nevzdělanost a bezpáteřnost odsuzují jej do přitní, a jen jsem se divil drzosti, s kterou sáhal po
5 místech, na nichž předpokládáme pravidelně lidi vzdělané. Velmi skepticky hleděl jsem na jeho neoprávněné úsilí. Ano ano, daleko to přivedeš! Ale neminulo mnoho let, on to přivedl skutečně nepochopitelně daleko. Jeho drzé čelo dosáhlo skutečně více než poplužního dvoru. Teď shlíží
10 na mne spatra, a není to jeden člověk, jest jich celá řada, dlouhá řada, stojí pevně, slyšíme jejich jména v národě, a třebas my přitom otrásáme se odporem, oni jsou někdo a mají moc. Obsluhují nějaký sociální stroj a obsluhují jej tak, že je z toho řádnému člověku úzko.

15 Tak zvyšuje se tragičnost našeho osudu. To, co vzniká, aby spojovalo okraje propasti, napomáhá zároveň k jejich rozšíření. Rotačka, toto dítě světla, zrozené, aby hrst paprsků vrhalo denně i do dědiny nejzapadlejší, vrhá do ní zároveň i jedy temnot. A železnice, automobily rozvá-
20 žejí všemi směry nejen světlo, ale i vrahy světla.

Je to věru k pláči ve dnech smutných, že jsme tak bezbranní proti tomu, aby toho, co stvořila osvícenost a láska, nemohlo býti zneužíváno zpátečnictvím a zlobou. Ale ve dnech jasných, a když se člověk například vrátí z procházky
25 hořícími podzimními lesy, stačí trochu ironie přenést nás přes nevyhnutelné. V ohnících, barvách, vůních jeseň jest pro muže právě tolik silné a povzbuzující krásy, kolik jest jí v zeleném přílivu jarním. Silný zrod posiluje stejně jako silná smrt. A pak si tedy, ne-li, řekněme: Všecko skutečně
30 špatné, zistné, zlé, zpátečnické je de facto docela sterilní a naprosto smrtelné. Za dobu často nejkratší je to zahlazeno, zapomenuto. Nedá se na tom nic budovati, nemůže to sloužiti ničemu za základ. Čas to pozře a v nejlepším případě, mělo-li to krásnou formu, vzpomene toho v budoucnosti jen dekadentní estét. Kdežto vše, co vzniká ze světla
35 osvícenosti a láskou, má věčný život. Budujeme na tom stále dál, pokračujeme v tom ve stejném duchu. Naše nejmodernější rotačka je náš důsledek vynálezu Gutenbergo-

va; to platí doslova i obrazně. Nic dobrého a krásného, nic ve své době pokrokového a osvíceného nebylo vykonáno nadarmo a žije stále ve svých důsledcích. Tak, kam pohlédneme, všude kolem nás vidíme minulost reprezentovanou jejími dobrými skutky a osvícenými činy, kdežto zločiny její dávno jsou zapomenuty nebo aspoň vybledly; máme co činiti jen s dnešní špatností, zřítkostí, zlobou, zpátečnictvím a máme ve svém zápasu po boku všechny dobré skutky, všechna hrdinství, všechny krásy minulosti. Nuže, nemůžeme si opravdu představit v den slunný, že neodolatelná tíha všeho dobrého, krásného, velikého, co kdy na světě bylo vykonáno a jest dosud a stále s námi, dopadne jednou jako ohromný balvan na veškeru naši odstranitelnou špatnost a nevědomost a udusí a rozdrtí je svou převahou? To by znamenalo zároveň, že vyplní všechny zbytečné, směšné, ale přece tak ukrutné propasti mezi lidmi a mezi skupinami lidí.

Všecky dnešní propasti mezi lidmi pocházejí však toliko z nejasných názorů na rovnost a nerovnost. Člověk dvacátého věku chce, pokud jde o rovnost, aby stejná občanská práva měli lidé bez rozdílu národnosti, sociální funkce, náboženství, politické příslušnosti a jiného přesvědčení, a pokud běží o nerovnost, aby individualita každého člověka byla respektována, není-li skutečným protisociálním nebezpečím, a všude, kde toho třeba jest, měla inteligence přednost před tupostí, odborné vzdělání před nevědomostí, osvícenost před zaostalostí, poctivá práce před nepoctivou, řádný člověk před lumpem atd. Ideál je tedy velmi, velmi jednoduchý a možno se jím i snadno řídit aspoň potud, pokud toho dovoluje normální lidská slabost, která, budme tím jisti, poctivému člověku s dobrou vůlí dovoluje v tomto ohledu velice mnoho. Můžeme se tedy jen diviti existující dosud hloubce lidské nevědomosti, která činí tolik lidí neschopnými pochopiti tento prostý ideál a dle něho usuzovati o denní praxi. Přes spojovací a sbližovací úsilí moderní techniky, myšlenky a morálky nedovede se dosud většina sjednotiti na ideálu zdánlivě tak samozřejmém, natož raziti mu cestu. Tak pomalý jest pokrok.

Pesimisté namítnou ovšem, že většina skládá se z lidí zlé vůle. Nemyslím. Lidí zlé vůle není tolik, jako lidí dobré vůle dohromady s nevědomými. Kdyby několik lidí zlé vůle vyvolalo lupičskou válku, je zcela jisto, že lidé dobré vůle
5 by ji překazili, kdyby dosáhli podpory všech lidí, kteří nemají zlé vůle, ale jsou nevědomí a činí jen to, co se jim shora káže. Tvořili by společně velikou většinu. Ba jest dokonce velmi pravděpodobno, že kdybychom předložili některý praktický případ sem patřící v kterékoliv kulturní
10 zemi naší civilizace všeobecnému hlasování lidu po způsobu švýcarském, rozhodne lid v duchu oněch našich pravd o lidské rovnosti a nerovnosti, předpokládajíc, že hlasování provedeno bude bez nátlaku po jasném objasnění případu a v době strážlivé, kdy lid nepodléhá žádné davové psy-
15 chóze. Nikoli přílišné rozšíření zlé vůle, ale přílišná moc a vliv menšiny se zlou vůlí zadržují pokrok. Proto problémem pravého pokrokového hospodářství bude vždy, nikoli kterak by překotně se zmocnilo moci, nýbrž kterým nejúčelnějším způsobem umenšovalo by soustavně moc a vliv
20 lidí zlé vůle a nevědomost těch, kteří výrazné vůle dosud nemají.

Jeden advokát vypravoval mi onehda případ, jenž by mohl sloužit za žertovnou, lépe řečeno tragikomickou ilustraci k rozpravě o propastech mezi lidmi. Vypravoval
25 asi toto:

Přišel k němu známý, dobrý a chudý muž a žádal jej, aby pohrozil žalobou jedné jeho vzdálené příbuzné pro tuto věc: Dobrý muž, který byl nelegitimní dítě, poněvadž jeho rodiče, kteří spolu dlouhá léta žili, rozdvojeni byli
30 smrtí dříve, než mohli se dát podle zákona sezdati, a jemuž samému zvláštní náhodou nedovolovaly dosud okolnosti oženiti se jinak než na divoko, měl po své matce dva obrázky, portréty děda a báby, dosti pěkné a jemu velmi drahé. V témž městě žila však jeho teta, stará a nemocná, která
35 tak dlouho prosila jej o tyto obrázky, až jí je půjčil do jejího příbytku, s výslovným podotknutím, že zůstávají jeho majetkem. Co čert však nechtěl: přišla k tetě návštěvou příbuzná, bohatá a nadutá maloměstská panička, která

dobrého muže velmi se štítíla pro jeho nelegitimnost, a ta
vylákala na staré tetě obrázky a odvezla si je. Dobrý muž
velmi byl překvapen, když se to dověděl, a nemeškal paní
příbuznou suše a kategoricky dopisem požádati za vrácení
obrázků. Dostal odmítavou odpověď, ve které mluvilo se
více o nelegitimnosti než o právu na obrázky. Šel tedy
k advokátu. Advokát poslal paničce své ultimátum: při-
běhla k němu za tři dny, osobně obrázky nesouc. „Myslila
jsem, že nemá práva na tuto věc jakožto nemanželské dítě.“
A když jí advokát vysvětlil, že také nemanželský syn má
právo na dědictví po své matce, ulehčila si rozhorleně:
„Ale řekněte mi, pane doktore, prosím vás, jaký zájem
může mítí takový nelegitimní člověk na těchto rodinných
obrázcích?!“ Toho už jí advokát nevysvětloval.

Je velmi pravděpodobno, že tu hrála úlohu nějaká pří-
buzenská nevraživost. Je rovněž možno, že bohatí měšťáci
a měšťanky cítí instinktivní odpor k nelegitimním synům
a dcerám. Ale nicméně, jaké propasti jsou dosud prohlou-
beny mezi lidmi, když se panička, dáma, nestydí takto
mluviti před cizí, inteligentní osobou!

Takových ilustrací bylo by ostatně! Propasti, kam po-
hlédneš. Na dědině (neříkám na každé dědině) stačí, že
píšeš a máš co činiti s novinami, aby propast zela nalevo
i napravo mezi tebou a lidmi, kteří jdou mimo. Řekneš si,
že četník je ti tu nejbližší blížní. Snad proto, že máte osud
poněkud společný. Lidé vás trochu nenávidí, trochu se vás
bojí a hlavně mají vás v podezření, že do nich vidíte. Že
víte, jak přijde obci, národu, lidské důstojnosti draho každá
čtvrtnice piva, která se slavnostně pije. To stačí, aby prop-
past se prohlubovala.

Snad se však mnoho změní, až bude nad našimi hlavami
létati více aeroplánů než vlaštovek. Budeme pak rychleji
pokračovati, neboť mnoho lidí spatří svět z ptačí perspek-
tivy, mnoho lidí pochopí, jak směšné jsou všechny umělé
propasti mezi lidmi, pokud to není věčná propast mezi
lidmi řádnými a dareby.